

NORDLAND STATSADVOKATEMBETER

Riksadvokaten
Postboks 2102 Vika
0125 Oslo

Deres ref.:
21/995

Vår ref.:

Dato:
20.09.2021

Statsadvokatens undersøkelse av tvangsmiddelbruken i mindre narkotikasaker

1. Innledning

Ved riksadvokatens brev av 9. april 2021 ble kravet til relevant etterforskningsformål, reglene om beslutningsmyndighet for ransaking, rammene for etterforskningen i ulike typetilfeller av mindre narkotikasaker, særlig ransakingsadgangen, men også adgangen til enkelte andre etterforskningskritt, omhandlet. Videre ble det gitt enkelte presiseringer og direktiver.

I riksadvokatens brev av 13. april 2021 ble videre samtlige statsadvokatregioner pålagt å foreta saksgjennomgang, intervjuer av relevant personell, å gjennomgå egne rutiner og andre egne tiltak, for å kartlegge om og eventuelt i hvilken utstrekning dagens praktisering av ransakingsreglene i statsadvokatregionens politidistrikt avviker fra føringene gitt i 9. april brevet. I tillegg skulle det foretas undersøkelse og vurdering av praksis hva gjelder kroppslig undersøkelse i slike saker, i form av urinprøve, blodprøve eller undersøkelse av kroppens hulrom. Statsadvokaten skulle videre vurdere om påtalemyndigheten i dag har tilstrekkelige forutsetninger for å være en effektiv legalitetskontrollør på dette området, og legge frem forslag om endringer i den utstrekning dette ble funnet nødvendig. Endelig ble statsadvokatene anmodet om å vurdere om det er behov for en større grad av notoritet omkring den aktuelle bruken av slike tvangsmidler.

I kapittel 2 redegjøres for saksgjennomgang, gjennomføring av undersøkelsen og funn. Kapittel 3 inneholder en analyse og vurdering av resultatene etter saksgjennomgangen, og i kapittel 4 redegjøres for intervjuer. Siste kapittel, kapittel 5, inneholder konklusjoner og hovedfunn etter intervjuene.

2. Saksgjennomgang - Gjennomføring av undersøkelsen og funn

Nordland statsadvokatembeter innhentet til sammen 80 saker fra Nordland politidistrikt. Ved saksgjennomgang ble to saker trukket ut (sak 15152233 og sak 15152237) idet disse sakene hang sammen, og var etterforsket av Troms politidistrikt. Teknisk ble sakene registrert med "ikke tvangsmidler" i undersøkelsen.

Statsadvokaten hadde videre tilgang til PO-logger, som i noen tilfeller ga viktig informasjon ut over saksdokumentene.

Sakene som ble innhentet fordelte seg på *følgende tidsperioder*:

- 17 saker for uke 25 – 2020 (22% av sakene)
- 43 saker for uke 42 – 2020 (55 %)
- 18 saker for uke 3 – 2021 (23 %)

Sakstypene fordelte seg slik:

- 46 saker – bruk av narkotika (59 % av sakene)
- 15 saker – besittelse av narkotika (19 %)
- 6 saker – besittelse og bruk av narkotika (8 %)
- 11 saker – straffeloven § 231 første ledd (14 %)

Av de 78 undersøkte sakene var det 7 saker (9 %) med gjerningsperson *under 18 år*.

Statsadvokaten vurderte gjerningspersonen som *gjenganger* i 22 av sakene (28 %). Begrepet "gjenganger" er av statsadvokaten i undersøkelsen tolket som person som er kjent innenfor området narkotikalovbrudd, og er registrert med flere narkotikasaker.

I 24 av sakene (31 %) gjaldt overtredelsen *legemiddeloven (eller mindre overtredelse av straffeloven § 231 første ledd)* og som ble påtalt *alene*. I 54 saker (69%) ble overtredelse av legemiddeloven (eller mindre overtredelse av straffeloven § 231 første ledd) påtalt sammen med *andre* forhold, hvorav 22 saker (41 %) gjaldt trafikklovbrudd, mens 3 saker (6 %) gjaldt vinningslovbrudd.

Påtaleavgjørelsesmessig fordelte sakene seg slik:

- 23 saker avgjort ved forelegg (42 %)
- 7 saker avgjort ved siktelse/tilståelsesdom (13 %)
- 13 saker avgjort ved påtaleunntatelse (24 %)
- 12 saker avgjort ved tiltalebeslutning (22 %)

I 62 av sakene (79 %) ble det benyttet *tvangsmidler*. Av disse ble det i 37 saker (60 %) gjennomført *ransaking av person*. I 10 saker (16 %) ble det foretatt *annen* ransaking. I noen saker var det benyttet tvangsmidler i saken som foranlediget narkotikasaken (f. eks. ransaking etter rettens beslutning i vinnings sak). I slike tilfeller er det i undersøkelsen registrert "ikke bruk av tvangsmidler".

Kroppslig undersøkelse ble gjennomført alene i 7 saker (11 %), og i 27 saker (44 %) ble det benyttet kroppslig undersøkelse sammen med annen ransaking.

Beslutningstaker for ransaking fordelte seg slik:

- Retten – 2 saker (4 %)
- Politijurist – 23 saker (50 %)
- Polititjenestemann – 21 saker (46 %)

Det var ikke i noen sak foretatt ransaking basert på *samtykke* fra mistenkte/siktede.

I 12 av sakene (57 %) hvor *polititjenestemann* hadde besluttet ransaking var det opplysninger i saken som tilsa at jourhavende burde ha vært kontaktet. I 3 saker (14 %) var det mangelfulle opplysninger.

I samtlige saker hvor ransaking var gjennomført, også uten beslag, ble det skrevet *rapport* om ransaking og beslag. Som statsadvokatene kommer tilbake til under intervjuer, antas dette forankret i retningslinjer utgitt av ledelsen i politidistriktet i mars 2018, etter at politidistriktet tidligere hadde fått kritikk for ikke å skrive rapport om ransaking/beslag ved negative funn.

I 80 % av sakene (37 saker) inneholdt anmeldelsen *faktiske opplysninger* eller informasjon som hadde betydning for å vurdere mistankegrunnlaget. Av de øvrige sakene inneholdt 8 (17 %) delvise opplysninger om dette, mens 1 sak ble vurdert til ikke å inneholde faktiske opplysninger av betydning for vurdere mistankegrunnlaget.

Av momenter trukket frem for å synliggjøre *mistankegrunnlaget* nevnes:

- Observasjon av bruk (7 saker – 16 %)
- Tips fra publikum (1 sak)
- Opplysninger fra mistenkte selv forut for ransaking (21 saker – 47 %)
- Etterretningsopplysninger (6 saker – 13 %)
- Annet (41 saker – 91 %)

Her kan tilføyes at mye av det som utgjør mistankegrunnlaget i disse sakene ikke ligger som valg i undersøkelsen. Disse er registrert under "annet" f. eks. hasjlukt i en bil som stanses av politiet, funn av brukerutstyr, observasjon av store pupiller, tegn og symptomer, funn av narkotika ifm. sikkerhetsransaking etc.

I saker med *beslag* av narkotisk stoff ble dette *fulgt opp* med etterforskning for kjøp i 9 av sakene (25 %). I 17 saker (47 %) ble beslag ikke fulgt opp med etterforskning for kjøp.

I 2 av sakene med beslag ble det benyttet *ytterligere tvangsmidler* for å kartlegge kjøpet av narkotikaen, mens det i 7 saker ikke ble fulgt opp.

Når det gjelder *gjennomgang av mistenktes mobiltelefon* nevnes følgende:

- 8 saker (17 %) – gjennomgang
- 38 saker (83 %) – ikke gjennomgang

- 6 av 8 saker (75 %) – gjennomgangen vurdert som relevant etterforskningsformål
- 1 sak - gjennomgang ikke vurdert som relevant
- 1 sak – mangelfulle opplysninger

Det var ikke i noen saker (55 saker) foretatt *tredjemannsransaking*.

For så vidt gjelder *forholdsmessighetsvurderingen* ved ransaking ble ransaking vurdert gjennomført så skånsomt som mulig i 15 saker (27 %). I 33 saker (60 %) var det mangelfulle opplysninger.

I 33 saker (53 %) ble det gjennomført *kroppslig undersøkelse*, med urinprøve i 31 av disse sakene (94 %), og blodprøve i 8 saker. Politijurist *besluttet* kroppslig undersøkelse i 31 saker (94 %), mens tjenestemann *besluttet* kroppslig undersøkelse i 2 saker. Av de aktuelle sakene var det i 15 tilfeller (48 %) *ikke tilstrekkelige opplysninger* for hvilke vurderinger som lå til grunn for at saken ikke var sendt retten for avgjørelse. I 13 saker (42 %) fremgikk hvilke vurderinger som lå til grunn for beslutningen, og i 3 saker fremgikk delvis hvilke vurderinger som lå til grunn. Det var ingen saker hvor det var gitt *samtykke* til den kroppslige undersøkelsen. I 25 av sakene (76 %) ble den kroppslige undersøkelsen foretatt *utelukkende* for å avdekke eller bekrefte rusbruk.

Bruk av narkotika ble registrert i *konkurrens* med tilhørende erverv og besittelse i 9 saker (16 %), mens det i 46 saker (84 %) ikke ble registrert i konkurrens.

I saker avgjort med positiv påtaleavgjørelse var det 33 (83 %) som ikke hadde *egne siktelsesposter* for tilhørende erverv og/eller besittelse, mens 7 saker (18 %) hadde egne siktelsespunkter for dette. 8 saker (20 %) ble vurdert slik at det ikke var tilstrekkelig grunn til å ta med disse postene i konkurrens. En del av sakene som var registrert som uten positiv påtaleavgjørelse var ikke ferdig etterforsket eller påtaleavgjort. En sak var ikke positivt påtaleavgjort pga. tvil om tilregnelighet.

3. *Analyse og vurdering av resultatene etter saksgjennomgangen*

3.1. *Avviket i praktisering av reglene fra føringene i 9.4.brevet?*

Når det gjelder *ransaking* er det statsadvokatens oppfatning at ransaking, *før 9.4.*, ble besluttet i noe for stor grad av påtalejurist eller tjenestemann. Det ble i noen saker besluttet husransaking på en relativt liten mengde narkotika, uten konkrete holdepunkter for at man ville kunne finne noe mer. Her må man dog se noe hen til situasjonen det ble ransaket i; i noen av sakene ble det oppfattet å foreligge et hasteelement, men i enkelte saker var det ikke redegjort nærmere for hvorfor det hastet å benytte sekundærkompetansen.

I enkelte saker var det statsadvokatens oppfatning at tjenestemannen, der vedkommende besluttet ransaking, hadde tid til å konferere med jourhavende.

Det er statsadvokatens oppfatning at praksisen ved ransaking *etter 9.4.brevet* er endret, sml. 9.4.brevets pkt. 6.2 og 6.4. Videre er det statsadvokatens klare oppfatning, basert bl.a. på intervjuer, at polititjenestemann etter 9.4. nærmest unntaksfritt kontakter

jourhavende for avklaring av spørsmålet om evt. ransaking. Videre fremkom gjennom intervjuer at saker med mindre mengde narkotika nå ikke sendes retten med begjæring om beslutning for ransaking (og at sekundærkompetansen heller ikke benyttes).

3.2. Vurdering av praksis knyttet mot kroppslig undersøkelse

Når det gjelder *kroppslig undersøkelse* er det statsadvokatens oppfatning at det før 9.4. ble besluttet av påtalejurist i noe større grad enn hva 9.4.brevet legger opp til. Etter 9.4. besluttes ikke kroppslig undersøkelse i brukersaker, sml. brevets pkt. 7.2.

Her ble det av noen påpekt at dersom man i en sak om mistanke om bruk av narkotika, hvor mistanken f. eks. baserer seg på lukt, tegn og symptomer, får en erkjennelse, og erkjennelsen senere trekkes, vil man uten uten kroppslig undersøkelse ikke ha noen sak, og forholdet må frafalles og henlegges.

3.3. Gjennomgang av mobiltelefon

Av de saker som ble undersøkt var det foretatt gjennomgang av mobiltelefon i 8 (av 46) saker, hvorav det i 6 av de 8 sakene ble vurdert som et relevant etterforskningsformål å foreta undersøkelsen.

3.4. Har påtalemyndigheten tilstrekkelige forutsetninger for å være en effektiv legalitetskontrollør på dette området?

Statsadvokaten vurderer det slik at det er et visst rom for forbedringspotensiale når det gjelder anmeldelser som grunnlag for å vurdere mistankegrunnlaget. Beskrivelsen av mistankegrunnlaget ble vurdert som noe varierende i de gjennomgåtte sakene. Noe avhengig av redigeringen av den enkelte sak var det også i enkelte tilfeller vanskelig å finne hvor de relevante opplysningene lå. Videre kan ulike systemer for informasjonssom som politiet har tilgang til (f. eks. PO-logg) være vanskelig tilgjengelig for statsadvokaten, med mindre loggen ligger i saken. Dersom anmeldelsen/rapporten som inneholder faktiske opplysninger eller informasjon som har betydning for å vurdere mistankegrunnlaget er mer utfyllende, vil det også gjøre det lettere for påtalejuristenes å treffe riktig beslutning.

3.5. Er det behov for større notoritet om bruken av tvangsmidler i mindre narkotikasaker?

Statsadvokatens oppfatning etter undersøkelsen er at det i anmeldelser/rapporter bør skrives noe mer utfyllende om hvordan tvangsmidler gjennomføres (skånsomhetsprinsippet, sml. strpl §201 første ledd). I flere av de gjennomgåtte sakene (60 %) ble det vurdert å foreligge mangelfulle opplysninger mtp. gjennomføring av ransakingen.

3.6. Endringsforslag

Statsadvokaten er av den oppfatning at det bør etableres en mer systematisk og samordnet opplæring i politiet innenfor området tvangsmidler i mindre narkotikasaker, jf. for så vidt også pkt. 4.2.4., 5.3., og 5.6.

4. Intervjuer

4.1. Personellgrupper og geografisk fordeling

I perioden 14. til 16. september 2021 ble det gjennomført til sammen 27 intervjuer. Intervjuobjektene var geografisk fordelt i politidistriktet mellom nordre, midtre og søndre Nordland (representanter fra Lofoten og Vesterålen driftsenhet, Ofoten driftsenhet, driftsenhet Salten og driftsenhet Helgeland - Rana og Mosjøen).

Påtaleleder for Nordland politidistrikt, og regionspåtalelederne for hhv. nordre, midtre og søndre Nordland ble intervjuet. Videre ble det foretatt intervju av en FSI-jurist, fem påtalejurister fra hhv. Bodø, Mo i Rana, Mosjøen, Narvik og Sortland, FOA-påtale og FOA-etterforskning, fem ledere for ordensseksjonen (Bodø, Narvik, Mo i Rana, Mosjøen og Sortland) og ti fra patruljeseksjonen, hvorav to innsatsledere, fra hhv. Bodø, Narvik, Mo i Rana, Mosjøen og Sortland.

4.2. Sammendrag av svar på ulike spørsmål

4.2.1. Retningslinjer og rutiner for ransaking og kroppslig undersøkelse før 9. april 2021

Før 9. april 2021 var det ingen nedfelte retningslinjer eller rutinebeskrivelser i politidistriktet for ransaking og kroppslig undersøkelse i de mindre narkotikasakene. Det eneste unntaket, innført i mars 2018, var at polititjenestemenn alltid skulle skrive rapport om ransaking og beslag, selv om ransakingen ikke førte til beslag. Bakgrunnen for innføring av denne rutinen var at Spesialenheten i noen saker hadde uttalt kritikk mot at det ikke var skrevet rapport om ransaking i saker hvor ransaking ikke ledet til beslag.

Det ble ikke gitt noen formalisert opplæring i bruken av tvangsmidler i mindre narkotikasaker spesielt.

Nytilsatte politijurister fikk 1 times opplæring om bruk av tvangsmidler generelt, og deltok på en-ukes og 3 ukers kursene som ledd i opplæring forut for tildeling av utvidet påtalekompetanse, hvor bruk av tvangsmidler mer generelt var tema. Straffeprosessloven dannet grunnlag for bruken av tvangsmidler, og det var dialog mellom jourhavende/Operasjonssentralen og patruljemannskap der påtalemyndigheten ble konsultert med spørsmål om beslutning om ransaking. Der påtalemyndigheten ble kontaktet ved spørsmål om kroppslig undersøkelse ble det alltid vurdert om kroppslig undersøkelse var nødvendig.

For patruljemannskapene var det heller ingen formalisert opplæring i bruken av tvangsmidler, og den enkelte tjenestemann tok med seg den kunnskap vedkommende hadde fra utdanningen ved Politihøgskolen. Videre ble det beskrevet at yngre, og nytilsatte, lærte av eldre og erfarne tjenestemenns praksis.

4.2.2. Retningslinjer og rutiner for ransaking og kroppslig undersøkelse etter 9. april 2021

Etter 9. april 2021 har det i politidistriktet vært fokus særlig rettet mot etterforskningsformålets betydning for forholdsmessighetsvurderingen. Det har vært avvirket flere operative og andre kurs, og påtalelederne og FOA har forsøkt å trekke ut essensen av 9. april brevet.

Det ble, i samarbeid med statsadvokatembetet, utarbeidet et notat 4. juni 2021 med føringer for tvangsmiddelbruk i mindre narkotikasaker (særlig omhandlende hva som er relevant etterforskningsformål, notoritet rundt beslutninger som tas, begrensning i adgangen til kroppslig undersøkelse i brukersaker, begrensninger i ransakingsadgangen ved besittelse og funn av "små mengder" narkotika på person, om forholdsmessighet og om samtykke til ransaking). 17. juni 2021 ble det, i regi av statsadvokatembetet, avholdt et webinar for alle påtalejurister og tjenestemenn i politidistriktet som hadde anledning til å delta, hvor tvangsmiddelbruken i mindre narkotikasaker var tema.

Når det gjelder politidirektoratets retningslinjer av 2. juli 2021 for ransaking i narkotikasaker er det statsadvokatens oppfatning at disse, pr. intervjuetidspunktet, ikke hadde blitt implementert fullt ut i politidistriktet. Flere intervjuobjekter var helt ukjent med retningslinjene. Fra ledelsens side ble det opplyst at retningslinjene var sendt via FOA for videreforsendelse til instruktørene, for det tilfellet at det ble meldt om behov for opplæring. For påtale var retningslinjene videreformidlet via epost og omtalt bl.a. i referat fra avdelingsmøter.

Retningslinjene fra politidirektoratet ble av ledelsen oppfattet å være i tråd med riksadvokatens retningslinjer i 9. aprilbrevet, og har ikke medført endringer eller korrigeringer i politidistriktets direktiver, gitt i notatet av 4. juni 2021.

4.2.3. Hvordan er de nye retningslinjene formidlet?

Det vises til pkt. 4.2.2. Brevet fra riksadvokaten av 9. april 2021 og notatet fra ledelsen i politidistriktet 4. juni 2021 er sendt ut til alt aktuelt personell i politidistriktet. Innholdet i brevet og notatet har vært diskutert i leder- og avdelingsmøter, og i oppsummeringer fra slike møter har det vært refert til brevet og notatet. Ellers har det i stor grad vært opp til hver enkelt å sette seg inn i retningslinjene.

4.2.4. Opplæring mv.

4.2.4.1. Ledernivå

I tiden *før* 9. april 2021 ble det ikke gitt lokal opplæring om tvangsmiddelbruk i mindre narkotikasaker spesielt.

Det var ingen styrt vurdering av om noen, evt. hvem, skulle eller burde delta på ekstern opplæring, som f. eks. kurs ved Politihøgskolen. Deltakelse var avhengig av den enkeltes initiativ og interesse for fagfeltet. Det ble rapportert fra flere, ved ulike driftsenheter, at arbeidet med narkotikasaker hadde ligget nede over lengre tid.

Det vises for så vidt til pkt. 4.2.1. og 4.2.2. for så vidt gjelder opplæring *etter* 9. april 2021. I tillegg kan bemerkes at regionspåtaleleder for Lofoten og Vesterålen gjennomførte et webseminar med ansatte i denne regionen i april 2021, hvor 9.

aprilbrevet var tema (særlig de generelle prinsipp om forholdsmessighet, hvem som hadde kompetanse og om notoritet om beslutninger).

Videre fremkom gjennom intervjuene at flere ordensledere ønsket mer opplæring av patruljemannskap, idet 9. aprilbrevet hadde skapt en del usikkerhet mtp. politiets handlingsrom, og at tjenestepersonell er redd for å gjøre feil. I narkotikasaker oppstått etter 9. april ringes jourhavende alltid ved spørsmål om bruk av tvangsmidler. Fra tjenestehold ble det også meldt at påtalemyndigheten har blitt mer restriktiv, og noen påtalejurister mer usikker, mtp. tvangsmiddelbruk i denne type saker. I tillegg bemerkes at svært få av de av patruljemannskapene som statsadvokaten intervjuet hadde deltatt på webinarret 17. juni, idet deltakelse ikke var pålagt, jf. pkt. 4.2.4.2.1.

4.2.4.2. Patruljemannskaper

4.2.4.2.1. Hvilken opplæring/veiledning er tilbudt, og er noe faktisk gjennomført før/etter 9. april

Det var ingen nedfelte retningslinjer eller tilbud for patruljemannskap om opplæring i tvangsmiddelbruk i mindre narkotikasaker før 9. april. Kunnskap fra utdanningen ved Politihøgskolen og læring gjennom praksis, samt dialog med jurist i enkeltsak, dannet grunnlag for den enkeltes håndtering av sakstypen.

Etter 9. april beskrives noe ulik oppfatning av opplæringstilbud og veiledning. 9. aprilbrevet og notatet av 4. juni ble sendt pr. epost til alt patruljemannskap. Noen av patruljemannskapet fikk med seg webinarret 17. juni, mens andre ikke hadde anledning til å delta. For øvrig beskrives ingen ytterligere opplæringstilbud, ut over det nevnt i pkt. 4.2.4.1. tredje avsnitt, og flere av patruljemannskapet beskrev at de i stor grad var overlatt til seg selv mtp. å sette seg inn i og tolke det som var sendt ut, og enkelte beskrev at det ikke hadde vært noen felles gjennomgang f. eks. på det enkelte vaktlag om forståelsen av brevet og notatet. I og med at patruljemannskapet i stor grad måtte sette seg inn i 9. aprilbrevet og 4. juninotatet på egen hånd, ble usikkerheten om forståelsen av regelverket og direktivene/retningslinjene fra riksadvokaten enda større, fordi mannskapet i uformelle diskusjoner ble oppmerksom på at de tolket regelverket og direktivet/retningslinjene ulikt.

4.2.4.2.2. Er det gjennomført opplæring med særskilt oppmerksomhet rundt kompetansereglene ved tvangsmiddelbruk?

Statsadvokatens hovedinntrykk er at det etter 9. aprilbrevet ikke har vært særskilt fokus rettet mot kompetansereglene ved tvangsmiddelbruk for patruljemannskapene, ut over hva som fremkommer gjennom 9. aprilbrevet og notatet 4. juni, sendt ut via epost til den enkelte, samt den lokale opplæring nevnt i pkt. 4.2.4.1., og hva som fremkom gjennom webinarret 17. juni, for de som hadde anledning til å delta der. For øvrig er det mye opp til den enkelte å lese og forstå innholdet i skrivene.

4.2.4.3. Påtalejurister

4.2.4.3.1. Hvilken opplæring/veiledning er tilbudt, og hva er faktisk gjennomført før/etter 9. april?

Det vises til pkt. 4.2.1. og 4.2.2. *Før* 9. april er det ikke beskrevet noen systematisk opplæring i bruk av tvangsmidler i de mindre narkotikasakene. Det ble heller ikke beskrevet noen konkrete retningslinjer for hvordan reglene om forholdsmessighet skal anvendes i praksis, eller noen spesiell opplæring knyttet til dette temaet.

Etter 9. april har det vært stort fokus mot bruk av tvangsmidler i de mindre narkotikasakene, hvor også forholdsmessighetsvurderingen har vært tema. De fleste påtalejuristene som ble intervjuet hadde deltatt på 17. juniwebinaret.

4.2.4.3.2. Blir andre juristers erfaringer fra konkrete saker diskutert og drøftet på avsnitts-, seksjons- eller enhetsnivå?

Det ble ikke beskrevet noen systematisk erfaringsdeling mellom påtalejuristene som gruppe som sådan, men problemstillinger i enkeltsaker kunne bli diskutert med enkelte kolleger. Det ble opp til hver enkelt om vedkommende ønsket å ta opp en konkret problemstilling. På de enkelte enheter har man ukentlige møter ("mandagsmøter") hvor juristene oppfordres til å dele erfaringer.

4.2.4.3.3. Hva er intervjuobjektets inntrykk av lokal domstols vurdering av forholdsmessigheten av et tvangsmiddel når saken sendes retten med begjæring om dette i narkotikasaker?

Ingen av de intervjuede påtalejuristene kunne erindre at retten, der saker var sendt dit med begjæring om bruk av tvangsmidler i narkotikasaker, hadde avslått begjæringen med den begrunnelse at tvangsmiddelbruken var uforholdsmessig.

Påtalejuristenes oppfatning var at retten ga beslutning i tråd med begjæringen, og at spørsmålet om forholdsmessighet ikke var problematisert av retten. Her kan det dog tilføyes at det var noe usikkerhet mtp. om noen i det hele tatt hadde sendt de mindre alvorlige narkotikasakene inn til retten, eller om dette var et inntrykk man hadde i de noe mer alvorlige sakene.

4.2.4.3.4. Hva gjøres dersom man oppdager feil ved kompetansebruken?

Det ble ikke beskrevet noe enhetlig system for erfaringslæring for de tilfeller hvor det evt. ble avdekket feil bruk av kompetanse, og det ble ikke nevnt mer enn ett slikt tilfelle, som ikke ble beskrevet nærmere mtp. oppfølging. Enkelte av påtalejuristene ville ved evt. avdekking av feil kompetansebruk tatt dette direkte opp med den det gjaldt, andre ville tatt det opp enten med regionspåtaleleder eller med kolleger ved samme enhet.

4.2.4.3.5. Hvordan vurderes egen påtalekompetanse contra rettens (ransaking og kroppslig undersøkelse)? Benyttes ofte egen påtalekompetanse? Har det vært noen endring etter 9.4.?

Før 9. april ble påtalemyndighetens hastekompetanse benyttet i flere saker. (Av de undersøkte sakene, jf. pkt. 2, i 94 % av tilfellene).

Et hovedinntrykk er at påtalejuristene nå, *etter* 9. april, der det er aktuelt, sender

begjæring til retten om bruk av tvangsmidler, og benytter seg ikke av påtalemyndighetens hastekompetanse. Her kan det tilføyes at det nå, slik statsadvokaten oppfattet de intervjuede, ikke er noen saker å sende til retten.

5. Konklusjon/hovedfunn etter intervjuer

- 5.1. Før 9. april 2021 var det ingen retningslinjer og rutiner for ransaking og kroppslig undersøkelse i mindre alvorlige narkotikasaker, med unntak av at det fra mars 2018 alltid skulle skrives rapport om ransaking/beslag også ved negativ ransaking (uten beslag).
- 5.2. Når det gjelder *implementering* av 9. aprilbrevet er det statsadvokatens oppfatning at mange, særlig i patruljen, er overlatt mye til seg selv mtp. å sette seg inn i og forstå direktivene som ble gitt. Det var ikke gitt pålegg om å delta på Webinaret 17. juni, og det var noe tilfeldig hvem som hadde tid og anledning til å delta. Webinaropplæring i april av regionspåtaleleder for Lofoten og Vesterålen ble trukket frem som positivt. Det ble uttrykt sterkt ønske om ytterligere opplæring. Enkelte omtalte viderefremføring (utsendelse av direktiv, notat mv.) som "epostledelse" hvor hver især hadde et eget ansvar for å sette seg inn i det tilsendte, uten at det som ble sendt ut nødvendigvis ble diskutert lokalt på den enkelte enhet. Dette medførte enda mer usikkerhet fordi tjenestepersonell tolket reglene og direktivene ulikt, og opplevde at ingen kunne gi klare svar. Påtalejuristene kunne også være usikre.
- 5.3. Opplæringspakken fra politidirektoratet og direktoratets *retningslinjer 2. juli 2021* var helt ukjent for flere, og noen hadde fått retningslinjene tilsendt samme dag som intervjuene pågikk.
- 5.4. *PPS-møter* lå i praksis nede, og i den grad det hadde vært PPS-møter hadde tvangsmiddelbruk i mindre narkotikasaker ikke vært tema.
- 5.5. Det ble uttrykt stor *frustrasjon* blant tjenestepersonell mtp. at det fortsatt er mye usikkerhet og uklarhet om hvor langt politiet kan gå når det gjelder bruk av tvangsmidler i mindre narkotikasaker. Det ble også reist spørsmål ved hva som er en "mindre" sak, og hvilke *terskelverdier* som bør ligge til grunn. Skal man legge seg på foreleggsgrensen i forhold til besittelse/oppbevaring? Her ble det også etterlyst konkrete praktiske eksempler på hvordan det kan løses (f. eks. knyttet til ruskjøring). Det ble videre gitt uttrykk for at en del påtalejurister også er *usikre* på hvor langt man kan gå i anvendelsen av tvangsmidler i denne type saker. Det ble formidlet at fagfeltet nærmest ligger nede, og at usikkerhet hos tjenestepersoner og jurister medfører at man *vegrer* seg for å jobbe med saksfeltet. En viktig tilbakemelding om saker med *unge lovbrøyttere* (u-18) fremheves særskilt. De som ble intervjuet av patruljemannskapene som jobbet med u-18 saker meldte en særlig bekymring om hvordan disse nå fanges opp. Flere andre meldte om at ungdom nå gir uttrykk for at det ikke

lengre er straffbart å bruke eller besitte narkotika, og at politiet ikke kan gjøre noe med det.

- 5.6. Tjenestepersonell tilkjenner et stort *opplæringsbehov*, sml. pkt 5.2.
- 5.7. Det ble ikke beskrevet noe enhetlig *system* for å rette opp (ta tak i eller bringe videre eller bruke som eksempler) påviste (funn av) kompetansefeil. Videre var det ulike oppfatninger om hvordan man burde ta tak i kompetansefeil hvis det ble avdekket.
- 5.8. *FOAs* rolle ble beskrevet som noe uklar, og FOA har ikke vært benyttet aktivt ifm. implementering av direktivene i 9. aprilbrevet og politidistriktets notat 4. juni, med unntak av at FOA videreformidlet skrivene. Når det gjaldt retningslinjene 2. juli var disse videresendt via FOA til instruktørene i tilfelle det ble meldt behov for opplæring, og slikt behov ble ikke meldt.
- 5.9. Flere av de intervjuede, især patruljemannskap, uttrykte *bekymring* for negativ omtale av politiet utad. Enkelte følte på dette personlig i utførelsen av tjenesten, mens andre var mest opptatt av politiets omdømme. Noen formidlet at det, etter 9. aprilbrevet, utad var festnet et inntrykk av at politiet "bare gikk i lomma på de slitne narkomane", og "ransaket uten hjemmel", selv om det ikke er påvist noen systematisk slik praksis. En av de intervjuede påtalejuristene mente det var tilfeller der jourhavende ikke ble kontaktet av OPS på hvilende vakt fordi det hadde en økonomisk side, og at enkelte tjenestemenn tok direkte kontakt med jourhavende av den grunn, for å få "ryggdekning" og beslutning for inngrep.

Erik Thronæs
statsadvokat

Siv Remen
kst. statsadvokat

Gjenpart:
Politimesteren i Nordland, 8001 Bodø